

Paulin, Lotta: *Den didaktiska fiktionen. Konstruktion av förebilder ur ett barn- och ungdomslitterärt perspektiv 1400–1750*, Stockholm: Acta Universitatis Stockholmiensis, 2012 (Skrifter utgivna av Svenska barnboksinstitutet nr 116, Stockholm Studies in History of Literature nr 54). Diss. Stockholm. ISBN: 978-91-86071-87-5

Lotta Paulins avhandling *Den didaktiska fiktionen* diskuterar förebilder i barn- och ungdomslitteratur under medeltid och tidigmodern tid. Genom att läsa litterära verk som på olika sätt riktade sig mot en yngre publik vill hon diskutera bland annat synen på barn, barndom och barnuppfostran under den period som Paulin betecknar som förmodern. Valet av en relativt lång tidsperiod, 350 år, är medvetet och Paulin gör en poäng av att hennes studie är diakronisk, det vill säga att hon i enlighet med den franska Annales-skolan vill undersöka beständighet och/eller förändring i hennes material under långa tidsepoker a la lounge durée.

De fyra första kapitlen definierar vad avhandlingen skall handla om och vilka infallsvinklar samt begreppsdefinitioner Paulin har. Kapitel ett redogör för syfte och frågeställningar, kapitel två diskuterar själva begreppet barn- och ungdomslitteratur och i kapitel tre diskuterar Paulin begrepp, teori och metod. Kapitel fyra är sedan ett viktigt kapitel, där Paulin diskuterar och reflekterat kring vad barndom egentligen har uppfattats som genom tiderna och hur den har uttryckts i den litteratur som hon undersöker, samt forskningens syn på den. Kapitel fem till och med kapitel åtta är sedan de empiriska kapitlen där Paulin analyserar sitt källmaterials syn på konstruktioner av förebilder. Kapitel fem diskuterar huruvida barn och ungdomar som läste texter identifierade sig med unga litterära karaktärer. Kapitel sex reflekterat kring intertextuella maktförhållanden mellan karaktärer. Kapitel sju utgörs av en djupgående analys av en enda källtext, *Speculum virginum*. Kapitel åtta handlar om genusanalys. Kapitel nio är en samling diskussioner kring olika företeelser som inte passar in i föregående empiriska kapitel. Slutligen är kapitel tio avhandlingens slutsatsdel.

Avhandlingen är intressant för de som är intresserade av barn- och ungdomslitteraturforskning, då Paulin nyanserar tidigare forsknings syn på vad som egentligen kan betraktas som verk skrivna för barn och ungdomar i äldre tider. Paulins primära källmaterial, för hon nämner andra verk, är: *Siælinna thrøst* (ca 1430), *Schacktavelslek*

(1460-tal), *Speculum virginum* (1472–1486), *Peder Månssons Barnabok* (trol. skriven 1516–1524), *Een sköön och härligh Jungfrw Speghel* (1591) av Conrad Porta, *Reyncke Fosz* (1621), *Kyskheets spegel* (1622) av Michael Sachs, *Insignis adolescentia* (1624) av Petrus Johannes Rudbeckius den äldre, *Thet qwinlighe könetz lustgård* (1638) av Juan de la Cerda och Aegidius Albertinus samt *Andelig Exempel-Bok För BARN* (1746) av James Janeway och andra. Materialet är, som tydligt framgår av uppräknningen ovan, disparat. Med andra ord: det spretar såväl i tid som till karaktär.

Sådant material skapar källkritiska problem, vilket Paulin erkänner men inte diskuterar tillräckligt utförligt. Detta kan exemplifieras med den källa Paulin analyserar mest ingående, det vill säga *Speculum virginum*. Den svenska versionen översätts någon gång under perioden 1472–1486, och som Paulin själv påpekar är den relativt trogen sitt original, vilket är en text som ursprungligen skrevs mot mitten av 1100-talet, eventuellt som en handbok för munkar som skulle undervisa kvinnor. Frågor som borde ha diskuterats här är då bland annat skillnaden i sociokulturell kontext mellan ett kontinentalt 1100-tals Europa, och ett distinkt senmedeltida 1400-tals Sverige. Hur relevanta är de förebilder som porträtteras i handboken och i vilken mån kunde svenska flickor identifiera sig med dessa? I kontrast till *Speculum virginum* återfinns *Schacktavelslek* från mitten av 1400-talet, med ett original från slutet av 1200-talet. *Schacktavelslek* har således samma kronologiska problem som *Speculum virginum*, men till skillnad från denna förhåller sig *Schacktavelslek* betydligt mer självständigt till sitt original, med tillägg, uteslutningar och inslag av andra verk, vilket eventuellt antyder mer samhällsrelevans. Hur skall dessa två källor värderas i förhållande till varandra?

Ett annat problem kring materialet är synen på översättning/bearbetning/tolkning av de olika originalen i de svenska översättningarna ur ett la lounge durée-perspektiv. Som bland annat Jonatan Pettersson visar i sin avhandling *Fri översättning i det medeltida Västnorden* (2009) är en medeltida textsyn väldigt annorlunda än en modern. Med ett material som i tid täcker en period om cirka trehundra år, från medeltid till tidigmodern tid, har dessutom synen på text och bearbetning av text ändrat sig. En diakronisk undersökning bör ta samhällsförändring i beaktande och göra en utförlig analys av den litterära förändringen i högre grad än vad Paulin gör.

Paulin är påläst på forskningen kring barn- och ungdomslitteratur, både nationellt och internationellt. Positioneringen i förhållande till forskningen, särskilt det svenska, är tydlig och bra. Hon synliggör två

tendenser i forskningen, dels kring texter som har skrivits specifikt för en tänkt barn- och ungdomsläsarskara, dels kring texter som barn och ungdomar kan ha tänkts läsa. Den sistnämnda kategorin är den mest problemfyllda, då det utan någon form av kontext är svårt att avgöra vilka böcker eller annan litteratur barn och ungdomar läste under de olika perioderna och huruvida det mönstret ändrade sig under Paulins period. Paulin säger sig vilja förena dessa två och se barn- och ungdomslitteratur som ett perspektiv. Här är hon inspirerad av Boel Westin som vill frigöra sig från en modern litteraturkonstruktion av vad denna litteratur skall vara.

Kapitlen är fulla av exempel från hennes primära källor, och Paulin drar också in andra exempeltexter för att stärka hennes läsning av dessa. De långa tidsperspektiven framkommer tydligt, och här är också en av avhandlingens styrkor. Samtidigt spretar de empiriska kapitlen, då Paulin drar in många exempel från annan litteratur än den primära och där dessa exempel kan variera från 900-tal till 1700-tal utan någon större koppling till vad detta kan innebära för tolkningen av synen på barn- och ungdomsförebilder. Analyserna och slutdiskussionen, slutligen, präglas av tydliga empiriska analyser utifrån Paulins metodmodell, vilket görs väl. Paulin når intressanta slutresultat som nyanserar bilden av barn- och ungdomslitteratur i förmodern tid ur ett diakroniskt perspektiv, även om de kunde ha förtydligats och diskuterats mer utförligt. Detta gör avhandlingen läsvärd.

*Thomas Småberg
Docent i historievetenskap och lärande
Malmö högskola*